

Задорожний Ю.А.
к.ю.н., доцент кафедри
Юридичний інститут
Національний авіаційний університет, м. Київ

ДОКТРИНАЛЬНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВА В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Актуальність теми дослідження обумовлена потребою реформування правової системи України та приведення її у відповідність до стандартів вироблених Європейським союзом. Для вирішення даної проблеми надзвичайно необхідною є розвиток вітчизняної юридичної науки на фундаментальних принципах сучасного європейського права з метою подолання пострадянського, позитивістського сприйняття права, як системи формально-визначених нормативно-правових актів, найвищою юридичну силу серед яких має закон. Традиційно на пострадянському просторі домінує уявлення про право як виключне творіння держави, інструмент призначений для задоволення її інтересів.

Відтак, наша мета полягає в проведенні порівняльного аналізу тлумачення принципів права в країнах Європейського союзу та Україні, визначенні концептуальних підходів вдосконалення праворозуміння, що дозволить глибше зрозуміти діалектику розвитку суспільства, держави і права, сприятиме розробці концептуальної моделі побудови в нашій країні правової держави.

Розвиток юриспруденції Західної Європи на сучасному етапі ґрунтується на природно-правових принципах, що тлумачать право як творіння соціуму безпосередньо пов'язане з такими цінностями, як справедливість, свобода, рівність. У доктрині природного права істинне розуміння права розкривається через основне завдання – служити користі народу і забезпечити незалежність і свободу людини і громадянина у державі. Відтак суспільний лад повинен ґрунтуватися на таких природно-правових принципах: верховенство права; соціальної правової держави; пріоритету громадянського суспільства; свободи і незалежності громадянина. У співвідношенні таких суб'єктів як народ і державна влада, з точки зору природного права пріоритетним є безперечно народ.

Роль принципів права є беззаперечною у контексті створення теоретично-практичного підґрунтя виникнення, організації і функціонування правових явищ, що істотно впливають на праворозуміння і систему права загалом. Принципи формують правове мислення та правову культуру в суспільстві, а відтак спрямовують розвиток правових відносин у певних напрямках. Якісні характеристики останніх залежать від рівня розвитку самого суспільства та його здатності не лише генерувати, але й сприймати нові правові ідеї та положення. Так, базовими принципами права України, що визначають вектор його розвитку, на переконання А.М. Колодія, є: верховенство права та верховенство закону; забезпечення внутрішньої збалансованості правової системи та її інтеграція і диференціація на відповідні елементи; узгодженість елементів у системі і структурі права; юридична рівність перед законом і судом; свобода дій у рамках закону.

Концептуальне обґрунтування принципу верховенства права (rule of law) було здійснено англійськими правниками і отримало загальноєвропейське визнання, що підтверджується його включенням до ст. 3 Статуту Ради Європи. Юриспруденція держав Європейського Союзу виробила єдине тлумачення принципу верховенства права на основі доктрини природного права а не з позицій позитивізму як у праві України [1, с. 65]. У загальнотеоретичній правовій науці Європи принцип верховенства права є фундаментальним і виражається не лише інституціональною об'єктивізацією права, але й як форма рівного і справедливого виміру свободи, що відображається у принципах правосвідомості, які забезпечують саморегулювання суспільних відносин. На відміну від України принцип верховенства права в Західній Європі має не тільки теоретичне але і важливе практичне значення що підтверджується нормативною практикою Європейського суду з прав людини яку розглядають як еталон тлумачення і розуміння норм права.

Наступним важливим принципом українського права є верховенство закону. Він означає, що «закон має вищу юридичну силу стосовно всіх інших нормативно-правових актів», де останні «мають відповідати законові як першоджерелу, не можуть йому суперечити» [2, с. 30]. У праві країн Європейського союзу мова йде не про принцип верховенства закону, а про принцип законності, який розглядають як складову верховенства права. На основі принципу законності визначається ієрархічність нормативно правових актів, а також визначається їх законність. Окрім цього цей принцип визначає свободу дій у рамках закону та передбачення ним творчої самобутності суб'єктів права, що забезпечується переважно на основі норм приватного права, що гарантувало її громадянам як можливість вільного розпорядження майном, так і свободу комерційної діяльності під захистом закону

Важливим підґрунтям, що забезпечило успішне формування європейського правопорядку і побудову та функціонування системи державної влади у країнах Західної Європи є принцип правової держави. Це важливий принцип конституційного права сформований німецькими правниками і включений в Основний Закон Німеччини (п. 1 ст. 28). Тлумачення принципу правової держави здійснено Федеральним Конституційним судом Німеччини на основі ідей природного права, що дозволяє суддям при вирішенні конкретних справ керуватися загальнолюдськими принципами добра і справедливості. Такий підхід дозволяє приймати рішення всупереч чинного законодавства якщо його норми діють всупереч праву і справедливості. Вітчизняна наука розглядає поняття «правова держава» як ознаку держави і не тлумачить його як базовий принцип права. Відтак приходимо до висновку, що в праві країн Європейського Союзу і України виділяють однакові загальнотеоретичні принципи права але їх тлумачення суттєво відрізняються, так як базуються на різних доктринах – природного права і позитивізму відповідно. Принципи права в Європейському Союзі мають не тільки важливе теоретичне але і практичне значення.

Література

1. Головатий С. Верховенство права, або ж правовладдя: вкотре про доктринальні манівці вітчизняної науки // Право України. – 2010. – №5. – С.64 -76
2. Законодавча діяльність: Словник термінів і понять / За ред. акад. НАН України В.М.Литвина. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 344 с.